

Иван Христов

**ФИЛОСОФСКО-БОГОСЛОВСКО ОБОСНОВАВАНЕ
на свещените изображения в съчинението „От Никифор и
Фотий, патриарси на Константинопол, и от великия Теодор
Студит срещу иконоборците“**

Abstract: Ivan Christiov, *Philosophical and Theological Arguments on the Holy Icons in the Work: Nicephorus and Photius, Patriarch of Constantinople and the Great Theodore the Studites against the Iconoclasts*. The article is a critical edition of the Greek text with a modern Bulgarian translation of the 22nd chapter of *Panoplia Dogmatica* of Euthymios Zigabenus.

Keywords: *Byzantine Theology, Christian Philosophy, Dogmatics*

Един от важните извори за борбата с иконоборството е глава 22 от „Догматическото всеоръжие“ от Евтимий Зигавин¹, съдържаща селекция от ключови текстове в защита на иконопочитанието. Нейното значение се определя от две обстоятелства. Първо, тя съдържа представителни извадки от някои от най-важните съчинения в антиеретическата полемика. Тук са включени текстове от „Опровержителните слова срещу иконоборците“² и писмата³ на Теодор Студит, съчиненията в защита на иконопочитанието от св. Йоан Дамаскин⁴, патр. Никифор⁵ а също така извадки от трудовете на други свети отци като Василий Велики⁶ и патр. Фотий⁷. На второ място, значението на това съчинение се определя от неговия концептуален характер. Този относително малък текст включва всички основни понятия, използвани от защитниците на иконопочитанието. При това материалът е

¹ В света Йоан Зигавин (Ιωάννης Ζιγαβηνός), приел монашеското име Евтимий (Εὐθύμιος).

² Theodorus Studites, *Antirhetici adversus iconomachos*, PG 99.

³ Ep. 57, 221, 428.

⁴ *Expositio fidei*, cap. 89.

⁵ *Orat. I c. Const. Copr.*

⁶ Basilius Cesariensis, *De spiritu sancto*. PG 32.

⁷ Ep. 214.

структуриран по такъв начин, че те да се въведат в логическа последователност с разглеждането на основните теми на дебата. Може да се каже, че това е представителна извадка, даваща почти пълна картина за аргументите на почитателите на свещените изображения. За нас не без значение е и едно трето обстоятелство. Тази част от „Догматическото всеоръжие“ е била преведена на старобългарски и е получила разпространение сред православните славяни⁸. Гръцкият текст на компилацията има вече четири издания⁹. Тук той ще му направя аотирано издание с български превод.

⁸ Вж. Цибранска, М. „Бележки върху славянския превод на Паноплия Догматика в BAR Ms. Slav. 296 и неговия преводач“. *Palaeobulgarica* 4 (2017), сс. 3-26.

⁹ Euthymius Zigabenos. *Panoplia Dogmatica*. – In: Migne, J. P. *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca (PG)*. Т. 130. Paris, 1865, col. 9–1359; Hergenröther J. *Monumenta graeca ad Photium ejusque historiam pertinentia*. Ratisbonae, 1869; Berke, M. *An annotated edition of Euthymios Zigabenos, Panoplia Dogmatikē. Chapters 23–28*. Belfast, 2011; Euthymius Zigabenus. *Exposition of the Psalter and Dogmatic Chapters as contained in Moscow Synodal Library manuscript gr. 195*, John Raffan, 2013.

ΕΚ ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΙ ΦΩΤΙΟΥ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΘΕΟΔΩ-
ΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ ΚΑΤΑ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΩΝ¹

1. Ἀρχέτυπὸν ἐστὶν ἀρχὴ καὶ παράδειγμα ὑφεστηκὸς τοῦ ἀπ' αὐτοῦ χαρακτηριζομένου εἴδους, καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ προσεικότος αἴτιον². Εἰκὼν ἐστὶν, ὁμοίωμα³ ἀρχετύπου, ὅλον ἐν⁴ ἑαυτῇ τοῦ ἐντυπουμένου τὸ εἶδος διὰ τῆς ἐμφορείας ἐναποματτομένη, τῷ διαφόρῳ τῆς οὐσίας κατὰ τὴν ὕλην μόνην⁵ παραλλάττουσα· ἢ μίμησις ἀρχετύπου καὶ ἀπεικασμα, ἢ τέχνης ἀποτέλεσμα κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχετύπου εἰδοποιούμενον τῇ οὐσίᾳ διαφέρον.

2. Εἰκὼν λέγεται παρὰ τὸ εἰκέναι⁶. Ἄλλο φυσικὴ εἰκὼν, καὶ ἄλλο μιμητικὴ· ἢ μὲν, οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ὑποστατικὴν, ὡς ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα, μία μὲν γὰρ τούτων φύσις, δύο δὲ ὑποστάσεις· ἢ δὲ τούναντίον οὐχ ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλὰ φυσικὴν, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν· μία μὲν γὰρ ἡ ὑπόστασις τούτων, δύο δὲ φύσεις· ἄλλη γὰρ φύσις ὑλογραφίας καὶ ἄλλη Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθὸ καὶ περιγράφεται [καὶ ἀρχέτυπον εἰκόνας καθίσταται].

3. (I) Ἐπὶ μὲν τῆς μιμητικῆς εἰκόνας κατὰ τὴν ἰδέαν, ἦτοι μορφήν ἢ ὁμοίωσις, ἐπὶ δὲ τῆς φυσικῆς κατὰ τὴν οὐσίαν, ἦτοι θεότητα ἢ ταυτότης· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς φυσικῆς, διότι μία φύσις Υἱοῦ καὶ Πατρὸς, διὰ τοῦτο μία καὶ προσκύνησις τούτων, ἀλλ' οὐ δύο κατὰ τὸ διάφορον τῶν ὑποστάσεων· ἐπὶ δὲ τῆς μιμητικῆς, διότι μία ὑπόστασις εἰκόνας Χριστοῦ, καὶ αὐτοῦ Χριστοῦ, μία καὶ προσκύνησις τούτων, ἀλλ' οὐ δύο κατὰ τὸ διάφορον τῶν φύσεων. Οὐ γὰρ ἰδιοὑπόστατός ἐστιν ἡ μιμητικὴ εἰκὼν, ἀλλὰ τοῦ ἀρχετύπου τὴν ὑπόστασιν φέρει, καὶ κατὰ ταύτην εἰκὼν αὐτοῦ ἐστὶν· ὑπόστασιν δὲ νῦν λέγομεν οὐ τὸ ἀπλῶς ὑφεστῶς, ἀλλ' οὐσίαν τινὰ μετὰ ἰδιωμάτων, καθὸ διαχωρίζεται τῶν ὁμοειδῶν· τὸ γοῦν ἰδιοὑπόστατον οὐκ εἰκὼν, ἀλλ' ἀρχέτυπον.

¹ Euth.: *Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων κατ' ἐπιτομὴν ἐρανισθὲν ἀπὸ τε τῶν τῆς ἐβδόμης συνόδου καὶ τῶν Γερμανοῦ καὶ Νικηφόρου τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.*

² Niceph. or. 1

³ ὁμοίωμα] ἄγαλμα Niceph.

⁴ ἐν del Herg

⁵ μόνην] μόνον

⁶ Налице е непреводима игра на думи. На гръцки думата εἰκὼν („образ“) е еднокоренна с εἰκέναι /εἶκω/ (приличам). Вж. Theod. Stud. Ant. II.23, 368C

(II) Ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει καὶ ἔστι τούτων μία προσκύνησις διὰ τὸν ἐν ἀμφοῖν ἓνα χαρακτήρα.

4. Παντὸς μιμητικῶς εἰκονιζομένου οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις εἰκονίζεται καὶ διὰ τοῦτο ταῦτον τῷ ἀρχετύπῳ ἢ εἰκὼν αὐτοῦ, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὑποστάσει, ἡγουν τῇ μιμήσει τῆς ὑποστάσεως.

5. Ἐν τῇ εἰκόνι ἢ εἰκονιζομένη τοῦ ἀρχετύπου ὑπόστασις προσκυνεῖται, καὶ οὐχ ἡ ὕλη τῆς εἰκόνας, ὁ ἐναποσφραγισθεὶς αὐτῇ χαρακτήρ, καὶ οὐχὶ ἡ τῆς εἰκόνας οὐσία.

6. Ὅτε μὲν πρὸς τὴν τῆς εἰκόνας φύσιν ἀπίδοι τις ὕλην, οὐ μόνον τὸν Χριστὸν, ἀλλ' οὐδὲ εἰκόνα Χριστοῦ εἶποι ἂν τὸ ὀρώμενον· ἔστι γὰρ ξύλον τυχὸν καὶ χρῶμα ἢ χρυσὸς ἢ ἄργυρος, ἢ τι τῶν ἄλλων ὑλῶν· ὅτε δὲ πρὸς τὴν δι' ἐκτυπώματος ὁμοίωσιν τοῦ ἀρχετύπου, καὶ Χριστὸν καὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ Χριστὸν μὲν καθ' ὁμωνυμίαν, Χριστοῦ δὲ κατὰ πρόσωπον⁷.

7. Ἡ εἰκὼν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον καὶ αἰτίου ἔστιν αἰτιατόν· ἀνάγκη οὖν διὰ τοῦτο καὶ τῶν πρὸς τι εἶναί τε ταύτην καὶ λέγεσθαι· τῶν πρὸς τι γὰρ ἢ σχέσις· τὰ δὲ πρὸς τι αὐτὰ ἅπερ ἔστιν ἐτέρων εἶναι λέγεται καὶ ἀντιστρέφει τὴν σχέσιν πρὸς ἄλληλα· ἀρχέτυπον γὰρ εἰκόνας ἀρχέτυπον καὶ εἰκὼν ἀρχετύπου εἰκὼν· καὶ οὐκ ἂν τις ἄσχετον εἰκόνα τὴν τινὸς εἰκόνα φαίη· ἅμα γὰρ συνεισάγεται καὶ συνεπιθεωρεῖται θατέρῳ θάτερον.

8. Ὅσοις ὀνόμασι τὸ ἀρχέτυπον καλεῖται, τοσοῦτοις καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ἀρχέτυπον καὶ δι' ἑαυτὸ καὶ κυρίως, ἡ δὲ ὁ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ δι' ἐκεῖνο καὶ καταχρηστικῶς.

9. Προσκυνουμένης τῆς εἰκόνας ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἔστιν ὁμοίωσις, καὶ οὐχ ἡ ὑποδεξαμένη τὴν ὁμοίωσιν ὕλη· καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου διαγράφεται τρόπον τινὰ τὸ πρόσωπον τοῦ βλέποντος αὐτὸ καὶ μένει τῆς ὕλης κεχωρισμένον, κἂν θελήσειε τις ἀσπάσασθαι τὴν φαινομένην⁹ ἰδίαν εἰκόνα, τῇ μὲν ὕλη προσέφυ, τὴν εἰκόνα δὲ περιεπτύξατο, καὶ μεταστάντος αὐτοῦ, συναπέπτη καὶ τὸ ἴνδαλμα διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς ὕλης τοῦ κατόπτρου, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος (ἢ τῆς Θεομήτορος) ἢ τινος τῶν ἁγίων ἀσπαζόμενος, εἰ καὶ προσφύεται τῇ ὕλη, τὴν εἰκόνα, καὶ οὐ τὴν ὕλην ἀσπάζεται, καὶ ἀφανισθέντος τοῦ ἐκτυπώματος, ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἔμεινεν ἀπροσκύνητος ἢ ὕλη, μηδὲν τι κοινωνοῦσα τῷ ὁμοιώματι.

⁷ πρόσωπον] τὸ πρὸς τι.

⁸ ὡς ante εἰκὼν add. ...

⁹ φαινομένην] ἐμφαινομένην.

10. Ἔστω δακτύλιος ἐγκεχαραγμένος εἰκόνα βασιλικήν· εἶτα ἐκτυπούσθω¹⁰ ἐν κηρῷ καὶ ἐν πίσσῃ, καὶ ἐν πηλῷ· ἡ μὲν οὖν σφραγίς, μία καὶ ἀπαράλακτος ἐν τούτοις, αἱ δὲ ὕλαι διάφοροι, διὰ τὸ μηδὲν τι¹¹ ταῖς ὕλαις τὴν σφραγιδα κοινωεῖν, ἀλλ' εἶναι αὐτὴν τῇ ἐπινοίᾳ τούτων κεχωρισμένην, ἐν τῷ δακτυλίῳ μένουσαν. Οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὁμοίωμα, εἰ καὶ ἐν διαφόροις ὕλαις ἐκτυπωθῆ, ἀκοινώνητόν ἐστι τῶν ὑλῶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ μένον ὑποστάσει.

11. Τὰς ἱεράς εἰκόνας ἀνασθηλοῦμεν, ἵνα ταύτας ὁρῶντες δι' αὐτῶν δοκῶμεν ὁρᾶν τὰ τούτων ἀρχέτυπα, καὶ γίνονται ἡμῖν ὑπομνήματα καὶ παρηγορίαι τοῦ πόθου τοῦ πρὸς τὰ τούτων πρωτότυπα.

12. Ὅσον συνεχῶς αἱ εἰκόνας ὁρῶνται, τοσοῦτον οἱ ταύτας ὁρῶντες διανίστανται πρὸς τὴν τῶν ἀρχετύπων μνήμην καὶ ἐπιπόθησιν.

13. Ἡ μὲν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία τῇ μακαρίᾳ Τριάδι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπονεμένηται, ταῖς δὲ ἀγίαις εἰκόσιν, οὐ λατρεία πάντως, ἀλλὰ προσκύνησις καὶ ἀσπασμὸς καὶ τιμὴ· εἰ γὰρ καὶ ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνας ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ἀλλ' ἡ λατρεία τῆς μακαρίας ἐστὶ μόνης Τριάδος, καὶ οὐ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἵνα μὴ κτισματολάτραι καὶ ὑλολάτραι δόξωμεν.

14. Ἐπ' αὐτοῦ μὲν τοῦ Χριστοῦ, λατρευτικὴ ἢ προσκύνησις καὶ φυσικὴ· ὁ προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν συμπροσκυνεῖ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν ἐν Τριάδι μίαν φύσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ προσκύνησις καὶ λατρεία· ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ σχετικὴ ἢ προσκύνησις καὶ ὁμωνυμικὴ· προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν οὐ συμπροσεκύνησα καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐν αὐτῇ Χριστόν, τὸν διὰ τὸ σαρκωθῆναι εἰκονιζόμενον κατὰ τὴν σωματοειδῆ αὐτοῦ θέαν, ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ προσκύνησις καὶ ὑποστατικὴ.

15. Ὅσπερ ἡ πίστις, οὕτω καὶ ἡ λατρεία τῇ ἀγίᾳ Τριάδι ἀποκεκλήρωται· ὁ γοῦν λατρεύων τῇ εἰκόνι Χριστοῦ εὐρεθήσεται τετράδα¹² λατρεύων καὶ συνεισκρίνων τῇ ἀγίᾳ Τριάδι καὶ τὴν εἰκόνα· τῆς Τριάδος γὰρ, ὡς εἴρηται, τὸ λατρεύεσθαι.

16. Εἰ σώματος σκιὰν μερισθῆναι οὐχ οἶόν τε παρυφεστῶσαν αὐτῷ πάντοτε, κἂν μὴ φαίνοιτο, οὐδὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ δυνατὸν διαιρεθῆναι αὐτοῦ· ἀλλ' ὡσπερ ἡ σκιά τῇ τοῦ ἡλίου βολίδι φαίνεται, οὕτω καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν τῇ διατυπώσει τῆς ὕλης.

17. Δύο τούτων ὄντων περὶ τὸ σῶμα, σκιάς καὶ εἰκόνας, ἡ μὲν σκιά

¹⁰ ἐκτυπούτω] ἐκτυπούσθω.

¹¹ τι] τε.

¹² τετράδα] τετράδι.

σημασίαν ἀμυδράν τινα τοῦ ἀνθρώπου δείκνυσιν, ἡ δὲ εἰκὼν ἀριδηλοτέραν· εἰ οὖν τὸ αἰεὶ τοῦ ποτέ, καὶ τὸ καθ' ὑπαρξιν τοῦ κατὰ στέρησιν καὶ τὸ τηλαυγὲς τοῦ ἀμυδροῦ βέλτιον, καὶ ἡ εἰκὼν ἄρα βελτίων¹³ τῆς σκιάς· ἀλλὰ μὴν αἱ τῶν ἀγίων σκιαὶ καὶ ἄγιοι καὶ ὀνησιφόροι· αἱ εἰκόνες αὐτῶν ἄρα πολλῶ μᾶλλον ἀγιώτεραι καὶ σεβασμιώτεραι.

18. Ὁ μὲν Χριστὸς ὁράται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, αὕτη¹⁴ δὲ ὑφίσταται ἐν αὐτῷ.

19. Οὐχ ὡς θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν οὐδὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἐν αὐταῖς ἔχομεν, οὐδὲ τὸ θεῖον σέβας ἀπονέμομεν¹⁵. τοῦτο γὰρ οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ μόνον τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἣν ἔχομεν πρὸς τὰ πρωτότυπα, διὰ τῆς τοιαύτης προσκυνήσεως ἐμφανίζομεν· ὅθεν τοῦ χαρακτῆρος λειανθέντος, ὡς ξύλον ἀργὸν τὴν ποτε κατακαίομεν εἰκόνα. Τὸν τοῦ Σταυροῦ τύπον ἐκ δύο ξύλων συνάπττοντες, ἡνίκα τις ἡμῖν τῶν ἀπίστων ἐγκαλέσειεν ὡς ξύλον προσκυνούσι, δυνάμεθα τὰ δύο ξύλα χωρίσαντες καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ διαλύσαντες ταῦτα νομίζειν ἀργὰ ξύλα καὶ τὸν ἄπιστον ἐπιστομίζειν, ὅτι οὐ τὸ ξύλον, ἀλλὰ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον σεβόμεθα.

20. Σὺν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ προσιτέον καὶ προσκυνητέον τὰς ἀγίας εἰκόνας, καὶ πιστευτέον χάριν θεῖαν ἐπιφοιτᾶν αὐταῖς ἀγιασμοῦ μεταδοτικήν.

21. Ὡσπερ κατὰ φύσιν ἀχωρίστου¹⁶ μενούσης τῆς ἀγίας Τριάδος, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἐσαρκώθη, οὐ διὰ τοῦτο φήσει τις καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σεσαρκώσθαι, οὕτω καθ' ὑπόστασιν ἐνωθείσης τῆς θεότητος τῇ ἀνθρωπότητι τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀδιαιρέτου μενούσης, οὐκ ἐπειδὴ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ περιγράφεται καὶ γράφεται ἐν εἰκόνι, διὰ τοῦτο καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ περιγράφεται καὶ γράφεται φήσει τις, ἐκεῖ μὲν τῆς κατὰ φύσιν συναφείας μὴ συγχεούσης τὰς ὑποστάσεις, ἐνταῦθα δὲ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως μὴ ἐξιστώσης τῶν οἰκείων ὄρων τὰς φύσεις· ὅρος γὰρ θεότητος μὲν τὸ ἀόρατόν τε καὶ ἀπερίγραπτον, ἀνθρωπότητος δὲ τὸ ὁρατόν καὶ περιγραπτόν.

22. Εἰ διὰ τὸ τὸν Χριστὸν σαρκὶ ἐσταυρῶσθαι τὸ συμπεπονθέναι καὶ τὴν θεότητα λέγειν ἀσεβές, ἄρα καὶ διὰ τὸ σαρκὶ περιγράφεται αὐτὸν τὸ συμπεριγράφεται καὶ τὴν θεότητα λέγειν ὁμοίως ἀσεβές· κάκεινο μὲν θεοπάσχιδων, τοῦτο δὲ εἰκονομάχων.

23. Τῇ πολλῇ καὶ ἀφράστῳ πρὸς τὸν Χριστὸν στοργῇ σεβόμεθα (καὶ

¹³ βελτίων] βέλτιον.

¹⁴ αὕτη] αὐτή.

¹⁵ αὐταῖς post ἀπονέμομεν add ...

¹⁶ ἀχωρίστου] ἀμερίστου.

προσκυνοῦμεν) καὶ τοὺς τόπους, εἰς οὓς¹⁷ περιεπάτησεν ἢ ἐκάθισεν, οὐ τοὺς τόπους προσκυνοῦντες ἀπλῶς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναστραφέντα, καὶ διὰ τῶν τόπων ἐκείνῃ τὴν τιμὴν ἀναφέροντες.

24. Ἡ σεβασμία εἰκῶν πρὸς τὸ βδελυκτὸν εἶδωλον ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν, ὅτι τῶν εἰδώλων μὲν τὰ πρωτότυπα ψευδῆ (θεῶν γὰρ ἐκτυπώματα λέγομεν· οὐ θεῶν, ἀλλὰ δαιμόνων εἰσί· φησί γὰρ ὁ μέγας Δαβίδ, ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια·) τῶν δὲ τιμίων εἰκόνων πάντα ἀληθῆ τὰ ἀρχήτυπα· τῆς μὲν γὰρ ὁ Χριστός, τῆς δὲ ἡ θεομήτηρ, τῆς δὲ ὁ πρόδρομος καὶ ἐκάστης ἕκαστος τῶν ἄλλων ἀγίων· ὧν δὲ τὰ πρωτότυπα ψευδῆ, τούτων οὐδὲ εἰκόνες οὐδὲ εἶδωλα λέγοιτ' ἂν δικαίως, ἀλλ' ἀπλῶς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων μάταια καὶ γῆς ὕλη κωφή· καὶ ταῖς μὲν εἰκόσιν αἰ μορφαὶ τῶν πρωτοτύπων ἐμφαίνονται, τοῖς εἰδώλοις δὲ οὐδαμῶς· τοῦ μὲν γὰρ εἰδόλου τοῦ Διὸς πρωτότυπον ὁ αἰθὴρ, τῆς Ἥρας δὲ ὁ ἀήρ, τοῦ δὲ Ποσειδῶνος τὸ ὕδωρ, τῆς δὲ Δημήτερος ἡ γῆ, τοῦ δ' Ἀπόλλωνος ὁ ἥλιος, τῆς δὲ Ἀρτεμίδος ἡ σελήνη, τοῦ Ἄρεος δὲ ὁ θυμός, τοῦ Διονυσίου δὲ ἡ μέθη, τῆς Ἀφροδίτης ἡ λαγνεῖα καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως, καὶ μάλιστα τῶν δώδεκα τῶν παλαιότερων. Τὰ μὲν οὖν εἶδωλα τούτων πάντων ἀνθρωπόμορφα, τὰ δὲ λεγόμενα πρωτότυπα τῶν τοιούτων εἰδώλων, τὰ δὲ ἑτερόμορφα, λέγω δὴ τὰ στοιχεῖα, τὰ δὲ παντελῶς ἄμορφα, φημί δὲ τὰ πάθη· πάντα δὲ ἄζωα καὶ ἀναίσθητα.

¹⁷ εἰς οὓς] ἔνθα.

**ОТ НИКИФОР И ФОТИЙ,
ПАТРИАРСИ НА КОНСТАНТИНОПОЛ,
И ОТ ВЕЛИКИЯ ТЕОДОР СТУДИТ СРЕЩУ ИКОНОБОРЦИТЕ**

1. Първообразът е начало и образец, лежащ в основата на формирания от него вид, а също причина, произвеждаща сходното на себе си. Образът е подобие на първообраза, запечатвайки чрез сходството в себе си цялостния вид на изобразяваното и по отношение на същността отличаващ се [от него] единствено по материя, като това подобие е или подражание и изображение на първообраза, или произведение на изкуството, приемащо вида си по подражание на първообраза, но различаващо се от него по същност.
2. „Образ“ идва от „приличам“. Природният образ е различен от подражателния, понеже първият има не природно, а ипостасно различие спрямо причината, както Синът спрямо Отца, след като природата на двамата е една, но те са две ипостаси, докато вторият, напротив, има не ипостасно, а природно различие спрямо първообраза, както образът на Христос спрямо Христос, защото тяхната ипостас е една, а природите им са две, при положение че естеството на материалното изображение е различно от това на Христос в неговото човечество, чрез което се изобразява [и се приема като първообраз на образа].
3. (I) При подражателния образ уподобяването е по облик или форма, докато при природния тъждествеността е по същност или Божественост. Освен това, при природния образ, понеже природата на Сина и Отца е една, едно е и поклонението към тях, а не две заради различието на ипостасите, а при подражателния, понеже е една ипостаста на образа на Христос и на самия Христос, едно е и тяхното поклонение, а не две заради различието на естествата. Нали подражателният образ няма собствена ипостас, а носи ипостаста на първообраза и чрез нея е негов образ. „Ипостас“ тук наричаме не просто нещо налично, а някаква същност с лични свойства като различаваща се от нещата от същия вид, защото имащото своя ипостас не е образ, а е първообраз. (II) Почитането на иконата преминава към първообраза и за двете поклонението е едно поради общата в тях индивидуалност.

4. При изобразяването по подражание се изобразява не природата, а ипостаста и поради това образът е тъждествен на своя първообраз не по природа, а по ипостас или по подобие на ипостаста.

5. В образа поклонението е към изобразяваната ипостас на първообраза, а не към веществото на образа, към отпечатваната в нея индивидуалност, а не към същността на образа.

6. Когато някой вместо естеството на образа съзерцава веществото, той не само не вижда Христос, а не би казал и че вижданото е образ на Христос, защото това е някакво дърво, боя, злато, сребро или друго вещество. Когато пък съзерцава подобие на отпечатъка спрямо първообраза, той вижда и Христос, и неговия образ, но Христос по омонимия, а образа му – като лице.

7. Образът е в отношение към първообраза като нещо причинено спрямо причината. Ето защо то е и за него се говори като за отношение, защото отношението е при съотнесените неща и се казва, че те са това, което са, спрямо другите и отношението им е обратимо, щом първообразът е първообраз спрямо образа и образът е образ спрямо първообраза. Не може да се каже, че образът на нещо е несъотнесен образ, защото едното се въвежда и съзерцава заедно с другото.

8. С колкото имена се нарича първообразът, със също толкова се обозначава неговият образ, но единият – като първообраз, сам по себе си и собствено, докато другият – като негов образ, чрез него и в преносен смисъл.

9. При поклонение на образа поклонението е към Христос, чието подобие е той, а не към приелото подобие вещество. И както в огледалото по някакъв начин се изписва лицето на гледащия в него, но то остава отделено от веществото, ако някой пожелае да целуне явилия му се собствен образ, ще се прислони към веществото и ще закрие образа, а като се отдръпне, ще се срещне отново с него, защото се е отделил от веществото, така целуващият образа на Спасителя (или на Божията майка), или на някой от светците, дори да се прислони към веществото, целува не него, а образа, и когато отпечатъкът, към когото е поклонението, изчезне, веществото остава непоклонено, понеже с нищо не участва в подобие.

10. Нека гравираният пръстен да е царствен образ; нека бъде отпечатан върху восък, смола или глина – печатът е един и неизменен в тях, а веществата са различни, понеже той с нищо не се приобщава към веществата, но оставайки в пръстена, е отделим чрез мисълта.
11. Ние въздигаме свещените изображения, така че гледайки към тях, да осъзнаем, че чрез тях виждаме техните първообрази, така че те стават за нас напомняне и увещание за копнеж към техните първообрази.
12. Колкото по-непрекъснато се гледат образите, толкова повече в гледащите ги се събужда припомняне и тъга за първообразите.
13. Поклонението на блажената Троица от страна на православните се въздава в Дух и истина, а по отношение на свещените изображения при всички случаи има не служение, а поклонение, целуване и почитание, защото макар почитанието на образа да преминава от образа към първообраза, поклонението е единствено към Троицата, а не към честните образи, така че да не се покажем тваропоклонници и идолопоклонници.
14. По отношение на самия Христос поклонението е служебно и природно, защото покланящият се на него същевременно се покланя на Отца и на Духа Свети, на едната природа на Троицата, а това е троично поклонение и служение. Напротив, поклонението на образа на Христос е относително и омонимно, защото покланящият се на него не се покланя същевременно на Отца и на Сина, а единствено на Христос в образа, който е изобразен благодарение на възплъщението, според телесния си облик, а това е относително и ипостасно поклонение.
15. Както вярата, така и поклонението се въздават на светата Троица; затова ще се окаже, че служещият на образа на Христос служи на четveriца, включвайки в Светата Троица и образа, а както се каза, служението е на Троицата.
16. Щом сянката не може да се отдели от тялото, но винаги е налице заедно с него, дори да не се вижда, не е възможно и образът на Христос

да се отдели от него, но както сянката се явява в слънчевия проблясък¹, така и образът на Христос се явява в оформянето на веществото.

17. При тялото са налице две неща – сянка и образ, и сянката дава някакво смътно, а образът по-ясно указание за тялото. Тогава, щом „винаги“ е по-добро от „някога“, реално съществуващото от това по лишаност, и сияйното от смътното, то и образът ще е по-добър от сянката. Обаче след като и сенките на светците са свети и благотворни, толкова по-свети и почитаеми ще са техните образи.

18. Христос се вижда в своя образ, а образът съществува в Него.

19. Ние не се покланяме на образите като богове, нито влагаме в тях упованието за нашето спасение, нито им отдаваме божествена почит – това е присъщо на елините, но чрез това поклонение показваме единствено отношението и любовта на нашата душа към първообразите; затова щом обликът се изличи, като ненужно дърво изгаряме иконата. Когато съставяме образа на кръста чрез съединяване на две греди и някой от неверните ни обвини, че се покланяме на дървото, ние можем, отделяйки двете греди и разграждайки образа, да ги разглеждаме като ненужни дървета, и да затворим устата на неверния, защото почитаме не дървото, а образа на кръста.

20. Със страх и правда трябва да пристъпваме и да се покланяме на светите образи, и да вярваме, че божията благодат се явява в тях и предава освещение.

21. Както светата Троица остава неделима по природа и никой няма да каже, че с възплъщението на Сина са се възплътили също Отецът и Духът, така ипостасно съединената с човечеството божественост на Сина, при все че остава неделима от нея, заради това че човечеството се описва и рисува в образа, никой няма да каже, че се описва и рисува божествеността. В единия случай, макар и природно съединени, ипостасите не се сливат, а във втория, заради ипостасното единство естествата не излизат от своите определения, защото определение на божествеността е незримостта и неопикуемостта, а на човечеството – зримостта и опикуемостта.

¹ βολίς, ἰδος, ἢ (ἀστραλῶν βολίδες flashes of lightning, LXX Wi. 5.21; ἀστραπὴ βολίς (sic) ib. Za.9.14.).

22. Ако е нечестиво да се твърди, че щом Христос е разпънат по плът, от това страда и божествеността, също толкова е нечестиво да се твърди, че щом Той се изобразява по плът, с това се изобразява и божествеността – едното е присъщо на теопасхитите, а другото на иконоборците.

23. С великата си и неизречима любов към Христос ние почитаме (и се покланяме) също на местата, към които е вървял или е сядал, но почитаме не просто тези места, а чрез тях Онзи, който се е намирал там, и така въздаваме чест Нему чрез тях.

24. Честният образ по това се отличава от мерзкия идол, че първообразите на идолите са лъжовни (ние твърдим, че [т. нар.] „изображения на боговете“, са не на боговете, а на бесовете, защото великият Давид казва, че всички богове са народни бесове), докато първообразите на честните изображения са истински – на това е Христос, на това – Божията майка, на това – Предтечата и на всяко друго – някой от останалите светци. Напротив, образите, чиито първообрази са лъжовни, не могат по право да се наричат нито образи, нито идоли, а са просто суетни дела на човешките ръце и безгласно земно вещество. Така първообраз на идола на Зевс е ефирът, на Хера – въздухът, на Посейдон – водата, на Деметра – земята, на Аполон – слънцето, на Артемида – луната, на Арий – гневът, на Дионисий – опиянението, на Афродита – сладта и така е при останалите, но най-вече при дванадесетте най-древни. Идолите на всички тях са антропоморфни, а т. нар. „първообрази“ на подобни идоли – едни са иноморфни (имам предвид стихииите), а други са напълно безформени (имам предвид страстите), но всички са безжизнени и безчувствени.